

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.2(1).2022.11
UDC 378.147:81'233

DIDACTIC FUNDAMENTALS OF IMPROVING THE SPEECH CULTURE OF STUDENTS OF PEDAGOGICAL SPECIALTIES

Vera Topikha

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of Pedagogy and Methods
of Teaching Ukrainian and Foreign Languages,
National Pedagogical Dragomanov University,
Pyrohova str., 9, Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-3289-9092>
e-mail: topihaveraa@ukr.net*

Annotation. *The article considers the general laws of the educational process, common and different approaches of scientists to determine the principles of teaching, as well as didactic principles of improving the culture of speech of students. In addition to the general patterns, partial patterns are analyzed in detail, namely: didactic, epistemological, psychological, cybernetic, sociological, organizational; recommendations are given for teachers to increase the effectiveness of correct speech. It is noted that an integral part of the basic patterns of learning are psychological.*

The material is presented which allows to conclude that the principles of teaching are based on the laws and patterns of the didactic process: regularity of the purpose of teaching, regularity of learning content, regularity of teaching quality, regularity of teaching methods, regularity of teaching management, regularity of learning stimulation. The basic requirements of each principle of teaching are reflected in the rules of didactic activity. In the article, the concept of didactic rules is interpreted as specific instructions to the teacher on how to act in standard learning situations. It is noted that the rules, on the one hand, follow from the principles of teaching, and on the other hand are a generalization of centuries of experience in educational activities.

The article details the information that ignorance of the principles does not cancel their existence and action and makes the didactic process unscientific, contradictory, inconsistent, unsystematic, and, accordingly, ineffective. Actually, this explains the presence of many shortcomings in the organization and conduct of this process in certain educational systems.

In modern didactics, there are several options for classifying the principles of teaching. At different authors they differ, first of all, in quantity. The experience of modern didactic activity shows that this list should remain open. The changes that are taking place in our society, in the education system of other countries, in various fields of social sciences and humanities (psychology, sociology, political science, physiology), in general pedagogy contribute to the further development of general didactics and its improvement.

Key words: *principles, didactic principles, principles, patterns, principles of teaching, patterns of learning, speech culture, educational process.*

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.2(1).2022.11
УДК 378.147:81'233

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Топіха В. А.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики навчання української та іноземної мов,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-3289-9092>
e-mail: topihaveraa@ukr.net

Анотація. У статті розглянуто загальні закономірності освітнього процесу, спільні та відмінні підходи науковців до визначення принципів навчання, а також дидактичні засади удосконалення культури мовлення студентів. Окрім загальних закономірностей детально проаналізовано часткові закономірності, а саме: дидактичні, гносеологічні, психологічні, кібернетичні, соціологічні, організаційні; подано рекомендації для викладачів та вчителів щодо підвищення ефективності правильності мовлення. Зазначено, що складовою частиною основних закономірностей навчання є психологічні.

Подано матеріал який дозволяє зробити висновок, що в основі принципів навчання лежать закони та закономірності дидактичного процесу: закономірність мети навчання, закономірність змісту навчання, закономірність якості навчання, закономірність методів навчання, закономірність управління навчання, закономірність стимулювання навчання. Основні вимоги кожного принципу навчання віддзеркалюються в правилах дидактичної діяльності. У статті поняття дидактичні правила трактується як конкретні вказівки педагогові про те, як слід діяти у стандартних навчальних ситуаціях. Зазначається, що правила, з одного боку, впливають із принципів навчання, а з іншого є узагальненням багатовікового досвіду навчальної діяльності.

У статті деталізовано інформацію про те, що незнання принципів не скасовує їх існування та дії і робить дидактичний процес не науковим, суперечливим, непослідовним, несистемним, й, відповідно, неефективним. Власне, тим і пояснюється наявність багатьох недоліків в організації та проведенні цього процесу в певних освітньо-виховних системах.

Зазначено, що у сучасній дидактиці є кілька варіантів класифікації принципів навчання. У різних авторів вони відрізняються, перш за все, кількістю. Досвід сучасної дидактичної діяльності свідчить, що цей перелік має залишатися відкритим. Ті зміни, які відбуваються в нашому суспільстві, в системі освіти світу інших країн, в різних галузях соціально-гуманітарних наук (психології, соціології, політології, фізіології), в загальній педагогіці сприяють подальшому розвитку загальної дидактики та її вдосконаленню.

Ключові слова: засади, дидактичні засади, принципи, закономірності, принципи навчання, закономірності навчання, культура мовлення, освітній процес.

Вступ та сучасний стан досліджуваної проблеми. Щоб розвивати україномовну особистість молодшого школяра, замало лише одних теоретичних знань з сучасної української мови. Майбутньому учителеві потрібно вміти використовувати здобуті знання на практиці в освітньо-виховному процесі з дітьми, здійснюючи оптимальне поєднання методів та прийомів роботи, а також не забувати про дидактичні закономірності та принципи, яким підпорядковується педагогічний процес.

Мета дослідження: проаналізувати загальні закономірності навчального процесу та обґрунтувати ефективність принципів навчання в основі яких лежать дидактичні закони та закономірності, що сприятимуть формуванню у майбутніх вчителів правильності й культури мовлення.

Завдання дослідження: здійснити аналіз науково-теоретичної та методичного підґрунтя щодо загальних закономірностей та принципів навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців; сформулювати вмотивовану пам'ятку для викладачів ЗВО та студентів – майбутніх педагогів щодо удосконалення культури мовлення.

Методи, використані у дослідженні, адекватні меті й поставленим завданням: теоретичний аналіз наукових джерел, бесіда із студентами, узагальнення основних положень педагогічної теорії і практики щодо реалізації в практичній діяльності дидактичних засад з удосконалення культури мовлення студентів педагогічних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто розпочати з матеріалу про закономірності навчання – чітко зафіксовані об'єкти, між якими встановлено зв'язок.

Розглянемо загальні закономірності навчального процесу:

– закономірність мети навчання залежить від рівнів і темпів розвитку, потреб і можливостей суспільства, рівня розвитку і можливостей педагогічної науки та практики;

– закономірність змісту навчання залежить від суспільних потреб і цілей навчання, темпів суспільного і науково-технічного прогресу, рівня розвитку теорії та практики навчання, матеріально-технічних і економічних можливостей навчальних закладів;

– закономірність якості навчання залежить від продуктивності попереднього етапу і досягнутих на ньому результатів, характеру та обсягу матеріалу, що вивчається, організаційно-педагогічного впливу суб'єктів учіння, часу навчання;

– закономірність методів навчання залежить від знань і навичок у застосуванні методів, мети і змісту навчання, віку суб'єктів учіння, здібностей учнів, матеріально-технічного забезпечення, організації навчального процесу;

– закономірність управління навчання залежить від інтенсивності зворотніх зв'язків у системі навчання, обґрунтованості коригувальних впливів;

– закономірність стимулювання навчання залежить від мотивів навчання, суспільних, економічних і педагогічних стимулів.

Окрім загальних закономірностей, майбутньому вчителю потрібно бути обізнаним і з частковими закономірностями, а саме: дидактичні (змістовно-процесуальні) закономірності; гносеологічні закономірності навчання; психологічні закономірності навчання; кібернетичні закономірності навчання; соціологічні закономірності навчання; організаційні закономірності навчання.

Дидактичні (змістовно-процесуальні) закономірності. Результати навчання залежать від: тривалості та змісту навчання; усвідомлення учителем цілей навчання; способів, методів та засобів навчання; обсягу виучуваного матеріалу; майстерності учителя та обсягу практичної діяльності учнів. Продуктивність засвоєння обсягу

знань та умінь залежить від: обсягу виучуваного матеріалу або обсягу виконуваних дій; трудності та складності виучуваного матеріалу; засвоєння заданого обсягу знань та умінь; характеру навчальної ситуації, яка створюється учителем; кількості часу, відведеного на практичне засвоєння теоретичного матеріалу.

Гносеологічні закономірності навчання. Результати навчання залежать від: уміння учнів учитися; уміння вводити предмет, що вивчається, в ті зв'язки, носієм яких є якість виучуваного об'єкта; регулярності та систематичності виконання учнями домашніх завдань. Продуктивність засвоєння обсягу знань та умінь залежить від: обсягу навчальної (пізнавальної) діяльності учнів; рівні проблемності навчання, участі учнів у розв'язанні проблем; практичного застосування знань та умінь, одержаних у процесі навчання.

Складовою частиною основних закономірностей навчання є психологічні. Майбутній вчитель повинен не лише їх знати, а й керуватися ними у роботі з дітьми.

Психологічні закономірності навчання. Результати навчання залежать від: здібностей учнів до конкретних знань, умінь від їх індивідуальних нахилів; здатності, ставлення до учіння; навчальних можливостей учнів; кількості опрацьованих завдань, у процесі яких потрібно теоретичні знання використовувати на практиці; працездатності учнів і бажанні пізнати, оволодіти словом. Продуктивність засвоєння обсягу знань та умінь залежить від: формування та розвитку пізнавального інтересу до навчальної діяльності; наявності пізнавальної активності в навчальному процесі; рівня, сили, інтенсивності та особливостей мислення у процесі засвоєння знань; рівня розвитку пам'яті, стійкості запам'ятовування вивченого матеріалу; сформованості навичок і умінь.

Серед *кібернетичних, соціологічних та організаційних закономірностей* майбутньому вчителю слід виділити для себе ті знання, які допоможуть ефективно сформувати правильність мовлення.

Пам'ятка для викладачів ЗВО та майбутніх вчителів щодо підвищення ефективності правильності мовлення:

- навчитися управляти освітнім процесом;
- постійно контролювати роботу класу (аудиторії);
- запроваджувати в освітній процес різноманітні форми навчання (парні, групові, колективні на базі групових) з метою встановлення пізнавальних контактів, інтенсивності взаємонавчання, організації інтелектуальних змагань;
- поважати всіх, кого навчаєте, не ставитися зневажливо до жодного учня (студента);
- власним прикладом працездатності заохочувати до роботи тих, кого навчаєте;
- не проводити занять з одного предмета більше двох годин, щоб уникнути розумової стомленості студентів (учнів).

Здійснюючи організацію освітнього процесу в закладі освіти, педагог має бути обізнаним зі спільними та відмінними підходами науковців до визначення принципів навчання. На нашу думку, матеріал про принципи навчання доречно викласти окремо для більш усвідомленого майбутніми фахівцями його сприйняття та запровадження в індивідуальну систему керування ними (принципами) в освітньому процесі.

На думку В. Оконя, «принципи навчання – це найбільш суперечлива галузь дидактики. В її межах наявні протилежні думки, які часто суперечать одна одній» [6, с. 77]. На сьогодні загальне визначення принципів навчання ще остаточно не склалося – не з'ясовані вихідні засади для обґрунтування принципів навчання; не опрацьовані наукові основи системи принципів навчання, їх підпорядкованості,

ієрархії. Власне, це є причиною того, що в різних підручниках із педагогіки та відповідних фундаментальних працях із дидактики кількість принципів навчання, їх ієрархія та формулювання значно різняться. Автори, по-перше, дотримуються різних концепцій і джерел під час їх виведення та, по-друге, по-різному розуміють дидактичне поняття «принципи навчання».

Наприклад, основними джерелами виведення принципів навчання для одних є досвід навчальної діяльності, для інших – теорія пізнання, або закономірності функціонування психіки людини, або закономірності навчання. Напевно, кожний погляд має свої обґрунтування та право на існування. На нашу думку, в основі принципів навчання лежать закони та закономірності дидактичного процесу. Хоча між ними немає безпосередньої жорсткої залежності, вони слугують методологічною і теоретичною підвалиною для опрацювання та обґрунтування принципів навчання. Безумовно, ці залежності настільки різноманітні, що, наприклад, із однієї закономірності виводиться не один, а декілька принципів навчання. А іноді – навпаки, з кількох закономірностей процесу навчання формується один принцип навчання. Це свідчить про те, що на їх обґрунтування значно впливають не тільки власне педагогічні закономірності, а й соціальні, філософські, педагогічні, гносеологічні та інші. Тому під час обґрунтування принципів навчання необхідно брати до уваги також досвід навчання різних дидактичних систем, логічні основи теорії пізнання, закономірності функціонування психіки людини, рівень розвитку науки і техніки, тощо.

У загальній дидактиці під принципами навчання слід розуміти конкретні рекомендації про шляхи досягнення цілей навчання на основі його пізнаних закономірностей [3]. Ці рекомендації стосуються:

- регулювання різноманітних змістових стосунків учасників дидактичного процесу;
- з'ясування провідних тенденцій навчання на сучасному етапі формування національної системи освіти;
- розв'язання суперечностей процесу навчання й умов досягнення успіхів в освітньо-виховному процесі;
- визначення основних положень, на які спираються під час викладання навчальних дисциплін;
- визначення змісту, методів і форм навчальної діяльності тощо.

Отже, принципи навчання – це спрямовуючі положення, нормативні вимоги до організації та проведення дидактичного процесу, які мають характер загальних вказівок, правил і норм та впливають із його закономірностей [1].

Основні вимоги кожного принципу навчання віддзеркалюються в правилах дидактичної діяльності. Дидактичні правила – це конкретні вказівки педагогові про те, як слід діяти у стандартних навчальних ситуаціях. Таким чином, вони забезпечують діалектний зв'язок між теорією і конкретною методикою навчання. Цей перехід має бути творчим, бо навчальна діяльність не терпить шаблону й одноманітності. Тому знання основних дидактичних правил є обов'язковими, але їх використання на практиці – справа індивідуальна, творча і вимагає інноваційного ставлення до них. Правила, з одного боку, впливають з принципів навчання, а з іншого є узагальненням багатовікового досвіду освітньої діяльності. На думку К. Ушинського, всі ці правила можуть мати короткий виклад – на сторінку, або ж складати багатотомне видання. Вчений переконаний у тому, що основою для дотримання правил не є їх чітке бездумне дотримання, а знання наукових засад з яких вони визначаються.

Незнання принципів не скасовує їх існування та дії і робить дидактичний процес не науковим, суперечливим, непослідовним, несистемним, й, відповідно, неефективним. Власне, тим і пояснюється наявність багатьох недоліків в організації та проведенні цього процесу в певних освітньо-виховних системах.

У сучасній дидактиці є кілька варіантів класифікації принципів навчання, які спираються на класичні підходи. У різних авторів вони відрізняються, перш за все, кількістю. Розглянемо окремі з них.

Я. Коменським було визначено шість принципів навчання: наочність, свідомість, системність, послідовність, доступність, міцність засвоєних знань [4].

Інакше систематизував їх А. Дістерверг. Намагаючись розкрити більш конкретно дидактичні принципи і правила, він розкривав їх у вигляді вимог до: а) змісту навчання; б) вчителя; в) учня.

К. Ушинський виокремив такі дидактичні принципи: своєчасність, поступовість, органічність, постійність, стійкість засвоєних знань, самостійність учнів, відсутність надмірної напруженості та надмірної легкості, правильність, свідомість і активність навчання, наочність, послідовність, міцність знань і навичок.

Ч. Купісевич у книзі «Основи загальної дидактики» наводить сім принципів навчання: систематичність, зв'язок теорії з практикою, наочність, свідомість і активність учнів у процесі навчання, постійне подолання труднощів і стабільність результатів викладання, принцип оперативності знань, принцип міцності знань [5].

В. Оконь додає до них ще такі принципи: ефективність, доступність, поєднання індивідуального підходу і колективізму в навчанні, різнобічність та мотивація [6].

Автори підручника «Педагогіка» під редакцією П. Підкасистого [7] на основі аналізу дитячих робіт Ю. Бабанського, В. Загвязінського і М. Скаткіна виокремлюють такі принципи навчання в сучасних закладах освіти: принцип розвивального і виховного характеру навчання; науковості змісту і методів процесу навчання; систематичності і послідовності в опануванні досягнень науки, культури, досвіду діяльності; свідомості, творчої активності та самостійності учнів; наочності; єдності конкретного і абстрактного, раціонального і емоційного, репродуктивного і продуктивного; доступності навчання; міцності результатів навчання й розвитку пізнавальних сил учнів; зв'язку навчання з життям; раціонального поєднання колективних та індивідуальних форм і способів навчальної роботи.

І. Підласий загально визначеними вважає принципи свідомості й активності, наочності, систематичності й послідовності, міцності, науковості, доступності, зв'язку теорії з практикою [8].

У таблиці подано спільні та відмінні підходи науковців до визначення принципів навчання, зведений матеріал якої доводить, що з однієї закономірності вичленується декілька принципів, а з принципів – закономірності: педагогічні, психологічні, гносеологічні.

Не можна не погодитися з тим, що всі названі принципи науковців є принципами, тому що між ними є названі закономірності психологічного і гносеологічного спрямування, зокрема: пізнавальна активність, розвивальний характер навчання, працездатність, що є або результатом навчання, або продуктивністю засвоєних знань.

Як правило, всі принципи – від Я. Коменського, бо майже в кожного науковця-педагога вони повторюються і рекомендуються до виконання [4]. Спираючись на підходи видатних вчених-класиків, у сучасних педагогів є усі можливості збагачувати їх ідеями, відповідно до вимог суспільства в якому функціонують заклади освіти, де зусилля педагога спрямовані на успішну реалізацію процесу формування особи-

стості студента (учня), одним з важливих компонентів якого є культура мовлення. Саме культура мовлення є потужним «двигуном» реалізації багатьох дидактичних принципів: свідомості, систематичності, послідовності, доступності, науковості та ін. крізь приму практичної діяльності педагога,

Таблиця

Спільні та відмінні підходи науковців до визначення принципів навчання

№ з/п	ППП науковця	Спільні підходи	Відмінні підходи
	Коменський Я.	<ul style="list-style-type: none"> – наочність, – свідомість, – систематичність, – послідовність, – доступність, – міцність знань. 	
	Ушинський К.	<ul style="list-style-type: none"> – наочність, – свідомість, – послідовність, – міцність. 	<ul style="list-style-type: none"> – своєчасність, – самостійність, – правильність, – активність, – поступовість, – органічність.
	Купісевич Ч.	<ul style="list-style-type: none"> – наочність, – систематичність, – свідомість, – міцність, – активність. 	<ul style="list-style-type: none"> – зв'язок теорії з практикою, – постійне подолання, труднощів, – стабільність результатів, – оперативність.
	Оконь В.	<ul style="list-style-type: none"> – доступність. 	<ul style="list-style-type: none"> – ефективність, – поєднання індивідуального та колективного у навчанні, – різнобічність та мотивація.
	Бабанський Ю., Загвязінський В., Скаткін В.	<ul style="list-style-type: none"> – наочність, – свідомість, – систематичність, – послідовність, – самостійність, – міцність, – постійне подолання труднощів, – поєднання індивідуального і колективного у навчанні. 	<ul style="list-style-type: none"> – розвивальне навчання, – науковість, – єдність конкретного і абстрактного, раціонального і емоційного, – доступність.
	Підласий І.	<ul style="list-style-type: none"> – свідомість, – наочність, – систематичність, – послідовність, – активність, – міцність, – науковість, – доступність 	

Культура мовлення педагога, студентів виявляється в мовленнєвій діяльності. Вченими культура мовлення розглядається як володіння унормованим літературним мовленням в усній і писемній формах на всіх мовних рівнях, здатність використовувати мовні засоби, оптимальні для конкретної ситуації мовлення [11, с. 24].

Складовими культури мовлення є: граматична правильність, лексичне багатство; виразність, образність, логічність, доступність, чистота. Педагогічне мовлення має на меті забезпечувати:

- продуктивне спілкування, взаємодію між педагогом та вихованцями;
- позитивний вплив викладача на свідомість, почуття студентів з метою формування їх переконань та мотивів діяльності;
- повноцінне сприйняття, усвідомлення й закріплення знань у процесі навчання;
- раціональну організацію навчальної та практичної діяльності викладача [8].

Влучно і точно оцінив сили культури мовлення педагога, краси його слова В. Сухомлинський, який зазначав «Як без скрипки немає музики, без фарби і пензля – живопису, без мармуру й різця – скульптури, так без живого, трепетного, хвилюючого слова немає школи, педагогіки. Слово – це ніби той місток, через який наука виховання переходить у мистецтво, майстерність» [10, с. 160].

Культура мовлення педагога реалізується на двох рівнях:

- 1) дотримання мовних норм у щоденному усному й писемному спілкуванні;
- 2) мовленнєва майстерність, яка виявляється в умінні вибрати із наявних мовних варіантів той, що є найбільш доцільним [11, с. 24].

Студенти педагогічних спеціальностей здатні підвищувати власну культуру мовлення різними шляхами, зокрема:

- слухати і аналізувати мовлення ведучих телебачення (новини, аналітичні та освітні програми тощо);
- розповідати голосно тексти різних жанрів, твори українських письменників (можна перед дзеркалом або слухачем);
- аналізувати мовні засоби, майстерність подачі інформації, невербальні засоби комунікації тощо;
- заучувати напам'ять приказки, прислів'я, окремі вислови та ін.;
- здійснювати мовний самоконтроль;
- вивчати і дотримуватись мовленнєвого етикету, збагачувати словниковий запас, спрямований на покращення майбутньої професійної діяльності.

Культура мовлення і слова захоплює студентів (учнів) лише тоді, коли воно прийняте почуттями. Це аксіоматичне положення педагогічної риторики має важливий додатковий смисл. Це почуття має бути глибоко пережитим самим педагогом, зв'язаним із його життєвим досвідом, обов'язково шляхетним і високим, – інакше воно не буде сприйматися як найдорогоцінніше духовне багатство [2, с. 63].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Досвід сучасної дидактичної діяльності засвідчує, що цей перелік має залишатися відкритим. Ті зміни, які відбуваються в нашому суспільстві, в системі освіти інших країн, в різних галузях соціально-гуманітарних наук (психології, соціології, політології, фізіології та ін.), в загальній педагогіці сприяють подальшому розвитку дидактики та вдосконаленню її компонентів. Особливо це диктується сучасним досвідом запровадження особистісно орієнтованого навчання в контексті гуманістичної педагогіки, педагогіки співробітництва, педагогіки партнерства.

Матеріали проведеного дослідження можуть бути використані викладачами ЗВО, студентами при підготовці до навчальних занять та під час проходження пе-

дагогічної практики, вчителями закладів загальної середньої освіти у практичній роботі. Теоретичний аспект дасть можливість глибше усвідомити закономірності та принципи процесу навчання, розширити уявлення щодо правил їх застосування на практиці й скласти основу для пошуку шляхів удосконалення культури мовлення студентів педагогічних спеціальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бабанський Ю. К. Оптимизация процесса обучения. Общедидактический аспект. Москва : Педагогика, 1997. 254 с.
2. Баранюк І. Г. Василь Сухомлинський про засади педагогічної впливовості слова вчителя. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Сер. : Педагогічні науки. 2011. Вип. 99. С. 58-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2011_99_10.
3. Загвязінський В. І. Теорія навчання : сучасна інтерпретація : навч. посібник для вузів. Москва : Академія, 2006. С. 9.
4. Коменський Я.-А. Велика дидактика / Избр. пед. соч. : в 2-х т., Т. 1. Москва : Педагогика, 1985. Т. 1. С. 260-303.
5. Куписевич Ч. Основи общей дидактики. Москва : Высшая школа, 1990. 368 с.
6. Оконь В. Введение в общую дидактику / пер. с польского. Москва : Высшая школа, 1990. 381 с.
7. Підкасистий П. І. Педагогіка : навчальний посібник для студентів педагогічних вузів і педагогічних коледжів. Москва : Педагогічне товариство Росії, 1998. 640 с.
8. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс : учеб. для студ. пед. вузов : в 2-х кн. Кн. 1. Общие основы. Процесс обучения. Москва : Владос, 1999. 574 с.
9. Різуненко Н. Г. Мовлення викладача в професійно-педагогічному спілкуванні. «Компоненти педагогічної майстерності викладача». ІНТЕРНЕТ-МЕТОДРАДА, як інструмент відкритого ефективного співробітництва з проблем методики викладання у ВНЗ I-II рівнів акредитації», травень 2015. URL: <http://acup.poltava.ua/wp-content/uploads/2015/03/Rizunenko.pdf>
10. Сухомлинський В. О. Слово про слово. Вибр. твори : в 5-ти т. Т. 5. Київ : Радянська школа, 1977. С. 160-169.
11. Хома О. М., Хома Т. В. Культура мовлення як складова культури особистості. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, V(51). Issue, 112, 2017. P. 24-27. URL: www.seanewdim.com

REFERENCES:

1. Babanskyi, Yu. K. (1997). *Optymyzatsyia protsessa obuchenyia. Obshchedydaktycheskyi aspekt* [Optimization of the training process. Obshchedydaktycheskyi aspekt]. Moskva : Pedahohyka [in Russian].
2. Baraniuk, I. H. (2011). *Vasyl Sukhomlynskyi pro zasady pedahohichnoi vplyvovosti slova vchytelia* [Vasyl Sukhomlynskyi on the principles of pedagogical influence of the teacher's word]. *Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka – Scientific notes of Kirovograd State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko*. Ser. : Pedahohichni nauky, issue 99, 58-65. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2011_99_10 [in Ukrainian].
3. Zahviazinskyi, V.I. (2006). *Teoriia navchannia : suchasna interpretatsiia : navch. posibnyk dlia vuziv* [Theory of learning : modern interpretation : textbook manual for universities]. Moskva : Academy [in Ukrainian].

4. Komenskiy, Ya.-A. (1985). Velyka dydaktyka [Great didactics]. Izbr. ped. soch. : v 2-h t. T. 1. Moskva : Pedahohyka [in Russian].
5. Kupisevych, Ch. (1990). Osnovi obshchei dydaktyky [Fundamentals of general didactics]. Moskva : Vysshaya shkola [in Ukrainian].
6. Okon, V. (1990). Vvedenye v obshchuiu dydaktyku [Introduced into general didactics] / per. s polskogo. Moskva : Vysshaya shkola [in Russian].
7. Pidkasytyi, P. I. (1998). Pedahohika [Pedagogy] : navchalnyi posibnyk dlia studentiv pedahohichnykh vuziv i pedahohichnykh koledzhiv. Moskva : Pedagogichne tovaristvo Rosiyi [in Russian].
8. Podlasui, Y. P. (1999). Pedahohyka [Pedagogy]. Novyy kurs : ucheb. dlya stud. ped. vuzov : v 2-h kn. Kn. 1. Obschie osnovy. Protsess obucheniya. Moskva : Vlados [in Russian].
9. Rizunenko, N. H. (2015). Movlennia vykladacha v profesiino-pedahohichnomu spilkuvani. «Komponenty pedahohichnoi maisternosti vykladacha». INTERNET-METODRADA, yak instrument vidkrytoho efektyvnoho spivrobotnytstva z problem metodyky vykladannia u VNZ I-II rivniv akredytatsii», traven. URL: <http://acup.poltava.ua/wp-content/uploads/2015/03/Rizunenko.pdf> [in Ukrainian].
10. Sukhomlynyskiy, V. O. (1977). Slovo pro slovo. Vybr. Tvory : v 5-ty vol. Vol. 5. Kyiv : Radianska shkola [in Ukrainian].
11. Khoma, O. M., Khoma, T. V. (2017). Kultura movlennia yak skladova kultury osobystosti [Speech culture as a component of personality culture]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, V(51), issue 112, 24-27. URL: www.seanewdim.com [in Ukrainian].